

כשהזמן עמד מלכת: גילוי עריות, מפגיעה לצמיחה

בעריכת: זיו קורן ופרופ' רחל לב-ויזל.

מאת: ד"ר נטלי תורג'מן, בית הספר לטיפול באמצעות אמנויות, אוניברסיטת חיפה.

תודות: הספר יצא בחסות מרכז המחקר לטיפול באמנויות על שם אמילי לסגול.

"לצמוח. לצמוח. ועוד פעם לצמוח." ביקשה הילדה.

"עד שאהיה גדולה יותר מגבולות הזמן"

הספר של זיו קורן (עובדת סוציאלית במקצועה שנפגעה מינית בילדותה על ידי בן משפחה) ופרופ' רחל לב-ויזל (מומחית בתחום הפגיעה המינית והטראומה) עוסק בפגיעה מינית בילדות וביחודיות הפגיעה המינית בילדות לעומת פגיעות אחרות. יש בו שלושה חלקים; הראשון הינו פתח דבר. השני הוא דיאלוג שמהווה בהיקפו את החלק הגדול של הספר ומבוסס על תיעוד חלופת אימיילים שהתנהלה בין זיו לרחל במשך שלושה חודשים. הדיאלוג מלווה בהמחשות ויזואליות יפהפיות, אלה ציוריה של זיו בתקופה זו (טיפול באמנות). בחלק האחרון מנסחות תמות ותובנות טיפוליות המאפיינות את הפגיעה המינית על סמך הדיאלוג. בין היתר מדגיש חלק זה את השלכות הפגיעה לטווח הקצר והארוך, דן במנגנונים דיסוציאטיביים, מתייחס לתחושת העקירה מן הגוף, הצורך בשחזור, מעלה את נושא טראומת הבגידה בהקשר לנפגעות תקיפה מינית בילדות, מלכודת השבי, ההווה והעתיד כהשתקפות של העבר ועוד. התהליך שמוצג בספר מסתיים בשינוי, צמיחה והחלמה.

כותרת הספר הינה "כשהזמן עמד מלכת", וכותרת המשנה "גילוי עריות, מפגיעה לצמיחה". מהו זמן? יתרה מכך, מהו המצב הלא ממשי, האשלייתי, של "זמן עומד מלכת"?

אחת ההגדרות למושג זמן הינה "זמן מובחן על ידי שינוי ותלוי בו. בין מצב A למצב B קיים פער זמן מסוים. המעבר בין A ל-B הנו (בהכרח) תהליכי".¹ צירוף המילים "זמן עומד מלכת" מצביע על פרדוקס. ואם לא די בכך, לכותרת הספר מתווספת כותרת משנה שאף מגבירה את הפרדוקסליות, מאחר שהיא מרמזת בעצמה על הגדרת הזמן. כלומר צירוף המילים

"מפגיעה – לצמיחה" מזכיר לנו תהליכים ושינויים (בדומה להגדרת הזמן), מזכיר לנו מעבר בין מצב A למצב B, מעבר מנקודה אחת אל נקודה אחרת. הגדרה נוספת למושג הזמן הינה "משך רצוף של המציאות".² זוהי הגדרה יפהפייה בעיני לאור העובדה שהספר עוסק בחוויית הפגיעה המינית בילדות, ומדבר בין השאר על מצבים דיסוציאטיביים, על קטיעת רצף, על ניתוקים בזמן ובמרחב.

אחד הדברים המשמעותיים בספר לעניות דעתי הינו דווקא השימוש האינטנסיבי בחלופת האימיילים. מה שנראה במבט ראשון כמשהו "טכני", כאמצעי שמאפשר את הדיאלוג בין זיו לרחל ובין רחל לזיו, ושעניינו בצורה בלבד, מקבל את משמעותו חדשות לאורך הספר כולו. מושג הזמן, שמצוין באופן מדויק בחלופת האימיילים, ועובר דרך ציוני הימים והלילות, השעות והדקות, מראשית הדיאלוג ועד סופו, ואף כחותם בפתח הדבר ובאחריתו, מעורר לבסוף לא רק את השאלה האם זהו דיאלוג מקובל ואפשרי? אלא האם זהו לא הדיאלוג היחידי שאפשרי? נראה שלחלופת האימיילים שמתקיימת במרחב הווירטואלי (שמאפשר חופש לנמען במובן זה שהוא יכול לקרוא בזמנו ולהגיב בזמנו) יש מעלה תרופוטית בפני עצמה. ההתכתבות האינטנסיבית יחד עם הציורים וניתוחם, והתובנות המרגשות, הן מצד רחל והן מצד זיו, מובילות לבסוף אל הצמיחה.

האמייל מתקיים במרחב וירטואלי וכמו יש בו להפקיע את הגבולות המוגדרים והשובים של הזמן. חלופת אימיילים בין אדם לרעהו חוצה מרחקים ומרחבים ויכולה להתנהל בלחיצת כפתור, שמהירותה כמהירות האור. הצגת האימיילים לקורא, בשפה אותנטית ובשפה חשופה, מהווה צורה חדשנית, מקורית ואמיצה.

איזו תחושה מעביר "זמן עומד מלכת"? עצירה. קיבעון. קיפאון. אך אולי מציעות לנו כאן גם זיו ורחל תחושת השהייה, דרכה הן מזמינות אותנו להתבוננות. וכפי שישנה הזמנה חבויה בכותרת, כך אני בוחרת גם לראות את תמונת הכריכה שצוירה

¹ על פי ויקיפדיה

² על פי מילון בהט ומישור

האם הספר הזה הוא אוטוביוגרפיה? ספר עיון? ספר הדרכה למטפלים ולאנשי מקצוע? נראה כי הספר הזה הוא הכול יחדיו ולא כלום. אף על פי שהספר מציג בין היתר את הרעיון של מלכות השבי בהקשר לפגיעה המינית, אין ספק כי הוא נכתב מתוך חופש גדול. לכן ככל שמנסים לסווג אותו לתוך ז'אנר מסוים כך הוא מצליח יותר לחמוק. אולי כדי להבינו (באמת) מתבקש הקורא לבוא במגע עם הלב, עד שתצטייר בו שפה נפשית חדשה.

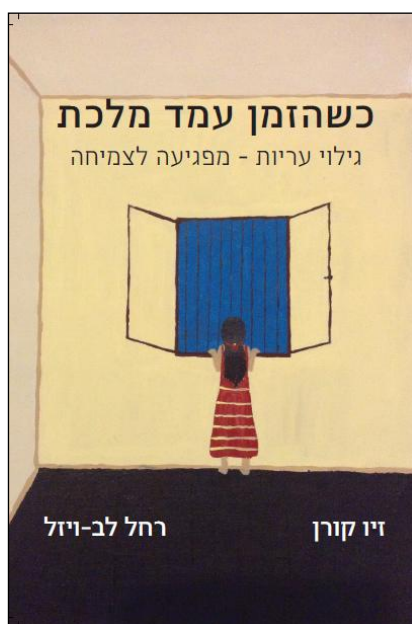
במהלך קריאת הספר מתברר שמה שמתחיל בכותרת "כשהזמן עמד מלכת" מתמלא בתנועה עוצמתית וכמעט אינסופית בין פנים וחץ. בעצירה (בהשהיה/בהתבוננות) מתרחשים דברים רבים. הספר מסתיים בצמיחה. אך הספר איננו לוקה באומניפוטנטיות ובאשליות שווא. בניגוד למה שנהגו לומר לנו, הזמן לא ירפא את הפצעים. אבל כן, הוא יקטין אותם, עד לגודל שאפשר לשאת את אותו כאב ולחיות עמו.

"אבל רגע", שואלת הילדה, "מה אם בכל זאת הזמן לא

יצליח להקטין את הכאב?"

אם לא, אז אמרי לו, לזמן, "אני גדלה! אני צומחת! אתה

עכשיו נראה לי קטן ביחס למידתי החדשה."

על יד זיו. הספר מזמין אותנו להביט בילדה. החלון הפתוח הוא גם ראי הנפש. הקורא מוזמן להכיר את פניה של הילדה ולא רק את גבה. הקורא מוזמן לצייר לה פנים בעצמו. לא רק לה, אלא לילדים כולם. הספר מצליח להעביר לא רק את ייחודיות הפגיעה המינית בילדות, אלא יש בו דגש על ייחודיות בכלל, של כל אדם ואדם. הספר מציע ייחודיות, סובלנות ואהבה, כשהללו לא עומדים בסתירה לתמות המשותפות, לתובנות הטיפוליות המוצעות בספר, להצגת ההשלכות הפסיכו-חברתיות של הפגיעה המינית לטווח הקצר ולטווח הארוך, ולהדרכה כיצד להשתמש בציור בטיפול בפגיעה מינית. אדרבא, הייחוד יחד עם ההצבעה על המשותף צובע ומעשיר את התמונה.

היסוד המכונן את הספר הוא הדיאלוג. הספר מקיים דיאלוג בין שני אנשים. דיאלוג בין אדם לעצמו. ודיאלוג בין עצמו לחלק שלא נידבר עם עצמו. בכריכת הספר, מעברו האחד של החלון ניצבת הילדה (ספק מביטה בחלון ספק משגיחה על עצמה) ומעברו השני של החלון מוזמנים אנו, הקוראים, להיכנס אל המסע הטיפולי. מצד אחד חלונו פתוח ומצד שני יש בו סורג ברזל. זהו מסע לא קל שדורש קריאה מאומצת אף על פי שהשפה פשוטה, יום יומית. והנה גם כאן, שוב, מקיים הספר פרדוקס, נקודות מבט מורכבות וחדושים מפתיעים על פגיעה מינית בילדות דרים בכפיפה אחת עם צורת הכתיבה המוכרת והפשוטה כביכול שלובשת פנים של אימיילים.

ככל שנמשכת הקריאה והחשיפה הולכת וגדלה שאלתי את עצמי דווקא האם רב הנסתר על הגלוי? כי יחד עם החשיפה הרבה במהלך הקריאה עברה בי תחושה שיש כאן עולם ומלואו, ישנו מרקם יחסים מתהווה והווה לעיני הקורא, מעמוד לעמוד, בו אני נוכחת ועדה לתהליך אך גם חשה שזוהי רק הצצה קצרה לתוך פיסת חיים, שהספר מייצג רק חלק ממנה.